

پژوهش در حوزه رفتار اطلاعاتی: رویکردها، روش‌ها، گرایش‌ها، روندها

رضا رجبعلی بگلو^۱

چکیده

پژوهش‌های بسیاری در حوزه رفتار اطلاعاتی از آغاز تا به امروز در پیشینه پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دیده می‌شود. این پژوهش‌ها به سبب تغییر در محیط اطلاعاتی انسان و پیچیده‌تر شدن شرایط مرتبط با رفتارهای اطلاعاتی، سرگذشت گوناگونی را در دوره‌های مختلف داشته است. لزوم بررسی این روندها و گرایش‌ها و نیز روش‌ها، رویکردها و تکنیک‌های مورد استفاده پژوهشگران در به انجام رساندن پژوهش‌های خود نیازمند بازنگری و بررسی است. این مقاله سعی دارد، ابتدا با مروری بر روند پژوهش در حوزه رفتار اطلاعاتی، برخی از روندها و گرایش‌هایی که در این حوزه گزارش شده استارائه می‌گردد. سپس با اشاره‌ای کوتاه و گذرا به برخی از تکنیک‌های سنجش و تجزیه و تحلیل در پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی از قبیل مطالعه موردی، تجربه‌ی آزمایشگاهی، مصاحبه، تحلیل شبکه، تحلیل گفتمان، تحلیل تاریخی، تحلیل محتوا، فراتحلیل، تحلیل گزارش تراکنش و سایر روش‌هایی که در پیشینه‌های مطالعه رفتار اطلاعاتی دیده می‌شود، دیدگاهی کلی نسبت به این روش‌شناسی‌ها و نمونه‌های مرتبط ارائه نماید. سپس با معرفی برخی تحلیل محتواهای صورت پذیرفته، گرایش‌ها و روندهای مرتبط با این روش‌شناسی‌ها ارائه گردد.

کلیدواژه‌های موضوعی: رفتار اطلاعاتی، روش‌ها، رویکردها، گرایش‌ها، روندها

روند پژوهش در حوزه رفتار اطلاعاتی

پژوهش و مطالعه در زمینه‌ی رفتار اطلاعاتی انسان که دایره وسیعی از پژوهش‌های حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی را در بر می‌گیرد، از بسیاری جهت‌ها دارای اهمیت است. وجود دیدگاهی کلی به پژوهش‌های صورت پذیرفته در حوزه رفتار اطلاعاتی باعث می‌گردد تا نگاهی کل‌گرایانه به این پژوهش‌ها بدست آمده و در مورد پیشینه، روند گسترش، روش‌ها و رویکردهای اساسی و همچنین گرایش‌های نوین در حوزه پژوهش رفتار اطلاعاتی ارائه گردد. بررسی این دگرگونی‌ها- که بی‌تأثیر از روند پیشرفت رویکردهای پژوهش نیست- در دستیابی به نگاهی عمیق و سودمند به این پژوهش‌ها مفید خواهد بود. هرچند بررسی همه پژوهش‌های انجام شده در این زمینه بسیار دشوار و گاه غیرممکن بنظر می‌رسد، دستیابی به این تصویر می‌تواند راهنمای مناسبی برای پژوهش‌گران حوزه مطالعه رفتار اطلاعاتی باشد.

پژوهش‌های اولیه در حوزه رفتار اطلاعاتی با عنوان "مطالعه استفاده"، "مطالعه جستجو و جمع‌آوری اطلاعات"، یا "مطالعه نیازها و استفاده اطلاعاتی" نامیده می‌شدند. به تدریج عبارت "پژوهش اطلاع‌جویی" برای همه انواع پژوهش‌ها در زمینه تعامل افراد با اطلاعات بکار گرفته شد. در دهه ۱۹۹۰ واژه "رفتار اطلاعاتی" جایگزین استفاده گسترده "اطلاع‌جویی" گردید (بیتس، ۲۰۱۰). اما مطالعه در زمینه‌ی نیازهای اطلاعاتی از سال ۱۹۲۰ مورد توجه پژوهشگران بوده است و در اثر تحولات فناوری اطلاعات و همچنین به دلیل اهمیت این موضوع در تدوین سیاست‌های اطلاع‌رسانی کشورها در دهه ۱۹۰۰ شکل تازه‌ای به خود گرفت. بررسی نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی، پس از تحقیقاتی که طی دهه ۱۹۵۰ در موسسه کرنفیلد^۲ انجام شد، آغاز گردید (یمین فیروز و داورپناه، ۱۳۸۴). اگرچه پژوهش‌های گسترده‌ای در زمینه اطلاع‌جویی داخل و خارج از حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی از این دهه در حال انجام است، مقاله دروین و نیلان در سال ۱۹۸۶ را

^۱ دانشجوی دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد، reza.beglou@gmail.com

^۲Cranfield

می‌توان محرکی برای افزایش قابل ملاحظه در موضوعات مورد علاقه این رشته ذکر کرد. در طول دهه ۱۹۶۰ پژوهش‌های بسیاری که جنبه‌های اجتماعی ارتباط علمی و استفاده از اطلاعات را مورد بررسی قرار می‌دادند، شکل گرفتند. در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل ۱۹۷۰ این پژوهش‌ها در برنامه‌های آموزشی کتابخانه و اطلاعات در امریکای شمالی آغاز شد و این پژوهش‌ها به گروه‌های موضوعی علمی گوناگون از جمله فیزیک و زیست‌شناسی کشیده شد. در طول دهه‌های مختلف، تعداد گوناگونی از پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی در بافت حرفه‌ای گوناگونی از جمله علوم سلامت، حقوق و تجارت انجام شد که در این میان حوزه سلامت پژوهش‌های متعددی را به خود اختصاص داد (پیتس، ۲۰۱۰).

تا قبل از دهه ۱۹۹۰، پژوهش‌ها در زمینه نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی در محیط چاپی انجام می‌شد، ولی از دهه ۱۹۹۰ به بعد، به دلیل گسترش فناوری اطلاعات از قبیل رایانه‌ها، نرم‌افزارها و به‌ویژه شبکه اینترنت و به تبع آن وب، با امکانات قابل توجه و افزایش روزافزون استفاده کنندگان آن، تحقیقات به این زمینه سوق پیدا کرد و پژوهشگران سعی کردند به بررسی رفتار اطلاع‌یابی کاربران در این محیط بپردازند. لیزا^۱ در نیمه دوم سال ۱۹۹۶، ۶۷۶ عنوان مقاله که اختصاصاً به بررسی نیازهای اطلاعاتی پرداخته است، وجود داشته است شوهام^۲، مطالعه برنال^۳ را اولین پژوهش در زمینه مطالعه نیاز اطلاعاتی می‌داند. وی معتقد است تا دهه ۱۹۵۰ مطالعه دیگری در این زمینه صورت نگرفت (یمین فیروز و داورپناه، ۱۳۸۴).

پیتس (۲۰۱۰) معتقد است که تغییرات فوق‌العاده در فناوری اطلاعات در طول ۵۰ تا ۶۰ سال گذشته به این قضیه منجر شده است که بسیاری از پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی تحت تأثیر واکنش به انواع تعامل‌هایی قرار گیرد که افراد در هنگام استفاده از فناوری جدید و برابریافتن اطلاعات و ارتباط علمی تجربه می‌کنند. تغییر در محیط اطلاعاتی، ابزارها، روش‌ها و فناوری‌های نوین تأثیر بسیار زیادی در روند گسترش و تحول روش‌ها، رویکردها، ابزارها و تکنیک‌های مطالعه رفتار اطلاعاتی گردیده است به‌صورتی که در ادامه خواهد آمد، زمینه‌های گسترش رویکردهای پیچیده و ترکیبی در جهت مطالعه رفتار اطلاعاتی را بوجود آورده است. آن‌چه که باعث انتقاد برخی از افراد از جمله ویلسون^۴ (۱۳۸۶)، به‌عنوان یکی از صاحب‌نظران این حوزه نسبت به این پژوهش‌ها شده این است که پژوهشگران در پژوهش‌های پیشین، برای گردآوردن گروهی از نظریه‌ها و یافته‌های تجربی، شیوه‌ای که بتواند برای پژوهش بعدی نقطه شروعی باشد، ایجاد نکرده‌اند. وی برابریافتن خود چند دلیل ذکر می‌نماید و معتقد است در این پژوهش‌ها موارد زیر دیده می‌شود:

(۱) بر اساس سنت اثبات‌گرایی^۵، روش‌های تحقیق کمی برگزیده شد که برای مطالعه رفتار انسان نامناسب بود. بر اساس این روش‌ها، موارد زیادی اندازه‌گیری شدند، مانند تعداد دفعات استفاده از کتابخانه، تعدد اشتراک شخصی مجلات و تعداد استنادهای هر مقاله. تنها تعداد اندکی از این اندازه‌گیری‌ها باعث شناخت بیشتر افراد از توسعه نظریه عملی رفتار اطلاعاتی شدند.

(۲) غفلت پژوهشگران اطلاع‌رسانی نسبت به فعالیت‌های مرتبط با حوزه‌های وابسته که ممکن است باعث ارائه الگوهای نظری صریح‌تری برای رفتار انسان شوند.

(۳) الگوهای عموم‌رفتار اطلاعاتی تنها در ۱۰ تا ۱۵ سال گذشته پدیدار شده و توجه بیشتری را به خود جلب کرده است.

^۱LISA

^۲Shoham

^۳Bernal

^۴Wilson

^۵Positivism

هرچند وی معتقد است که شرایط در زمینه پژوهش در این حوزه موضوعی را در حال تغییر دانسته و برای تبیین دیدگاه خود به پیشینه‌ای اشاره می‌کند که در آن اتخاذ روش‌های کیفی به صورت عام و احتمال یافتن نظریه‌ها و الگوهایی در علوم اجتماعی که بتواند برای مطالعه رفتار اطلاعاتی به کار رود را عاملی می‌داند که باعث افزایش این رویکرد در پژوهش‌ها گردیده است.

تغییر انگاره‌ها^۱ در مطالعه کاربران به دهه ۱۹۸۰ و مطالعات بلکین^۲، ویلسون، دروینو نیلان^۳ و سایرین باز می‌گردد. مرور پژوهش‌های دروین و و نیلان، ویلسون، جولین و وست‌بروک^۴ همگی بر تغییر انگاره از مطالعات نظام‌مدار^۵ به مطالعات کاربرمدار^۶ و به موازات آن افزایش کاربرد روش‌های تحقیق کیفی تأکید دارند. پیشرفت‌های حاصل شده در این زمینه و تغییر رویکردها، مطالعه فرآیندهای نیاز اطلاعاتی، اطلاع‌جویی و استفاده از اطلاعات را که در گروی درک عمیق تجربیات انسانی است، پیچیده ساخته است (داورپناه و همکاران، ۱۳۸۸). با این حال بررسی این تغییرات و دگرگونی‌ها با توجه به شرایط غیرقابل پیش‌بینی در گسترش رویکردهای پژوهشیبه‌ویژه به سبب وابستگی به تغییرات فناورانه باعث شده تا در هر دوره‌ای گسترش روندها و گرایش‌های مشخصی را شاهد باشیم که در بررسی انجام شده توسط برخی از پژوهشگران قابل مشاهده است. فیشر و جولین^۷ معتقدند که پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی در حال بلوغ و گسترش بوده و موضوع بسیاری از تک‌نگاشت‌ها و کنفرانس‌ها را به خود اختصاص داده است. آن‌ها پیشنهاد می‌کنند که هنوز توجه بیشتری برای ترجمه پژوهش‌های حوزه طراحی نظام مورد نیاز است (جولین، پکاسکی و رید، ۲۰۱۱). البته واکاری (۲۰۰۸) برخی از کمبودهایی که در زمینه مطالعه رفتار اطلاعاتی می‌توان مطرح کرد را به شرح زیر برمی‌شمرد:

- فقدان رشد نظری؛
- ضعف ویژگی‌های فرانتزیه‌ها به نظریه‌های حقیقی واحد؛
- تعاریف غیر مشخص از مفاهیم پایه و رابطه‌ی آن‌ها؛
- روابط مفهومی ضعیف با پژوهش‌های اولیه؛
- معمولاً تمرکز بر متغیرهای سطح فردی، گروهی یا سازمانی وجود ندارد؛
- بهره‌مندی از اطلاعات حوزه‌ای است که بندرت در آن پژوهش شده است.

برخی روندها و گرایش‌های پژوهشی در حوزه رفتار اطلاعاتی

بررسی روندها و گرایش‌های پژوهشی در یک حوزه موضوعی ویژه می‌تواند از طریق تحلیل محتوای مقالات منتشر شده در همان حوزه موضوعی صورت پذیرد. این رویکرد دلالت‌هایی را برای حوزه‌های موضوعی مورد علاقه و نیز روش‌ها و رویکردهای مورد استفاده در این پژوهش‌ها به نمایش خواهد گذاشت. این کار باعث می‌گردد بلوغ پژوهش‌های انجام شده در یک حوزه موضوعی مشخص شده و پاسخگوی ارزیابی پژوهشگران و دغدغه‌ها و انتقادات آن‌ها به حوزه موضوعی خواهد بود (جولین، پکاسکی و رید، ۲۰۱۱).

^۱Paradigm

^۲Belkin

^۳Dervine & Nilan

^۴Westbrook

^۵System-based

^۶User-based

^۷Fisher and Julien

جولین^۱ (۱۹۹۴) در پژوهشی که با استفاده از تحلیل محتوای ۲۴۱ مقاله‌ی منتشر شده در مجلات طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۴ انجام داد، دریافت که به‌طور میانگین ۲۰ درصد از استنادهای این مقالات به خارج از حوزه بوده است که از بین رشته‌ای بودن این پژوهش‌ها حکایت می‌کند. وی همچنین دریافت که ۲۴ درصد مقالات، کاربران را از دیدگاه شناختی در نظر گرفته و ۵۱ درصد نیز به طراحی نظام مرتبط می‌باشد. ۲۵ درصد از مقاله‌ها توصیفی، ۷ درصد گزارش خدمات و ۳۸ درصد نیز مطالعات پژوهشی بودند.

واکاری (۱۹۹۷) نیز در پژوهش خود دریافت که گرایش مشخص به‌سوی مطالعات کیفی و توصیفی با استفاده متغیرهای سطح فردی و چارچوب‌های نظری وسیع در پژوهش‌های مطالعه رفتار اطلاعاتی وجود آمده است. همچنین گرایش به مطالعات نظری، تفسیری^۲ و کمی رو به کاهش گزارش شده و کانون توجه پژوهش‌ها را از رفتار اطلاعاتی متخصصان به اطلاع‌یابی روزمره متمایل می‌داند. وی برخی از مهم‌ترین گرایش‌ها را در پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی به قرار زیر بیان می‌دارد:

- تغییر در فرانتزیه از رویکرد فرد محور به فرد در بافت یا رویکرد بافت‌محور؛
 - رویکردهای نظری گوناگون و کل‌نگر؛
 - رشد درونی شدن نیازهای اطلاعاتی و جستجو در پدیده‌ای که جزئی از آن می‌باشند؛
 - فرآیند محورتر شدن؛
 - طولی‌تر شدن پژوهش‌ها (مشاهده تجربییک مورد در طول دوره زمانی طولانی)؛
 - استفاده گسترده از دیدگاه‌های نظری و روش شناختی از سایر رشته‌ها؛
 - گوناگونی فزاینده در روش‌ها و استفاده از روش‌های متعدد؛
 - موقعیت برجسته روش‌های کیفی؛
 - پژوهش در قالب هنجارهای دانشگاهی بصورت حرفه‌ای درآمده‌اند
- اما وی در پژوهشی مشابه که در سال ۲۰۰۸ انجام داد، گرایش‌های نوین در مطالعه رفتار اطلاعاتی را به شرح زیر برمی‌شمارد:

- افزایش گوناگونی موضوع‌ها از رفتار اطلاعاتی متخصصان به رفتار اطلاعاتی زندگی روزمره؛
- تمرکز رویکردهای پژوهشی بیشتر به‌سوی مطالعات تجربی و کمتر به مطالعات نظری و روش شناختی؛
- کاهش پژوهش‌های تفسیری و افزایش پژوهش‌های توصیفی^۳؛
- کاهش پژوهش‌های تحلیلی و افزایش پژوهش‌های کیفی؛
- پژوهش‌های سطح فردی به جای پژوهش‌های سطح گروهی؛
- ساختار آزادتر نظری در پژوهش‌ها؛
- کاهش در تبیین مشارکت نتایج در پژوهش و عمل؛
- ادامه ورود دیدگاه‌ها از دیگر حوزه‌ها؛

¹Julien

²Explanatory

³Descriptive

بیتس (۲۰۱۰) با طرح این پرسش که "در طول این سال‌ها از مطالعه رفتار اطلاعاتی چه چیز یاد گرفته‌ایم؟"، توصیف نتایج موضوعات پژوهشی مورد علاقه در طی این سال‌ها را به رشد درک از رابطه انسان با اطلاعات مرتبط می‌داند و ارائه تاریخیچه‌واری از پژوهش‌ها به شرح زیر بیان می‌دارد:

در دهه‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ در زمینه جستجو و جمع‌آوری اطلاعات به‌طور غیرصریح به مطالعه استفاده از قالب‌های گوناگون پیشینه از قبیل کتاب، مجله و دستنامه، و انواع گوناگون موسسه‌ها و خدمات آن‌ها گرایش داشت. این که چه تعداد کتاب به امانت رفته است، تعداد پرسش‌های مرجع پرسیده شده چقدر است، چه تعداد از افراد از منع کتابخانه عمومی استفاده کرده‌اند و... در دهه ۱۹۶۰ و فراتر از آن، مطالعات جستجو و استفاده از اطلاعات، پژوهش‌ها را به سوی بسیاری از منابع اطلاعاتی، باز کرد که کتابخانه تنها یکی از آن‌ها بود. اخیراً حاکمیت "اصل کوشش کمینه" در اطلاع‌جویی انسان بارها و بارها به اثبات رسید. شاید شگفت‌انگیز نباشد که افراد تلاش می‌کنند، کوشش خود را در یافتن اطلاعات کاهش دهند، اما پژوهش‌ها اثبات کرد که راحتی دسترسی و استفاده، نسبت به کیفیت اطلاعات یافته شده حائز اهمیت بیشتری بود... در مطالعه رشته‌های گوناگون دانشگاهی، در دهه ۱۹۶۰ توجه دقیق‌تری به پیچیدگی فرهنگی علمی تجزیه و تحلیل اطلاع‌جویی در همه رشته‌های دانشگاهی انجام پذیرفت که تا به امروز ادامه دارد. برای نمونه مفهوم "اقتدار شناختی" توسط ویلسون، دلالت‌های الگوی استفاده اطلاعاتی برای طرح کتابخانه توسط هارد^۱، "محیط‌های استفاده اطلاعات" توسط تیلور^۲، "دانشگاه نامرئی" توسط کرونین^۳ و... نمونه‌هایی از این موارد محسوب می‌گردد. طی دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ پژوهشگران درک جنبه‌های گوناگونی از رفتار اطلاعاتی را با کشف پرسش‌هایی از حوزه‌هایی آغاز کردند که پیش از آن درک نمی‌شد. چتمن^۴ به محیط اطلاعاتی جوانان، زنان در خانه سالمندان و زندانیان نظری افکند. متویر-دوران^۵ مفهوم "دروازه‌بانی" را در پنج گروه اقلیتی در کالیفورنیای جنوبی بکار برد و درکی پیچیده و گسترده را درباره جریان اطلاعات درون جوامع اقلیتی و بین آن‌ها و جامعه بزرگتر گسترش داد. در دهه ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ همراه با رشد جامعه آی.اس.آی.سی.^۶ پژوهشگران دیدگاه خودنسبت به رفتار اطلاعاتی را با مشارکت کل محیط - فیزیکی، اجتماعی و فنی - با مطالعه تعامل افراد با اطلاعات گسترش دادند. بافت و موقعیت اجتماعی به‌عنوان اصلی اساسی در درک رفتار اطلاعاتی تشخیص داده شد. فیشر^۷ مفهوم "زمینه اطلاعاتی" را با خلق مشترک محیط اجتماعی توسط افراد که در آن به اشتراک گفتگو و اطلاعات می‌پردازند را مطرح نمود. و پژوهش‌هایی که به تازگی انجام شده است نیز رویکردهایی خلاق را به مطالعه رفتار اطلاعاتی کودکان اثبات کرد.

اکنون درک عمیق‌تر و پیچیده‌تری از چگونگی تعامل افراد با اطلاعات وجود داشته و رفتار اطلاعاتی را درون بافت اجتماعی که با ارزش‌ها و اعمال فرهنگی یکپارچه شده‌اند، بهتر درک می‌کنیم. پیچیدگی فزاینده اطلاع‌جویی از طریق استفاده از فناوری‌ها بوجود آمده است. آن‌چه در پایان از پژوهش‌های انجام شده می‌توان نتیجه گرفت این است که پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی توصیفی‌تر شده به‌گونه‌ای که به مدل‌سازی و تفسیر منجر نمی‌گردد و گوناگونی رویکردها و روش‌ها در حال کاهش است و به همین دلیل کیفیت پژوهش‌ها را در این حوزه با تهدید مواجه کرده است. گوناگونی موضوع‌ها و فنون چند بعدی پژوهش که با روش کیفی تبیین می‌گردد، از جنبه مثبت این پژوهش‌ها بوده و پژوهش در زمینه ربط نیز در حال گسترش است. پژوهش‌های کیفیبرخلاف پژوهش‌های کمی در این زمینه در حال گسترش است. تمرکز پژوهش‌ها بیشتر بر متغیرهای فردی است تا گروهی و جمعی. با در نظر گرفتن فرآیند اطلاع‌یابی بعنوان یک کل، پژوهش‌ها به سوی اجزای آن به ویژه جستجو گرایش پیدا کرده است. امروزه رفتار اطلاع‌یابی بعنوان بخشی از فعالیتی گسترده‌تر که در آن نیاز ایجاد شده

¹Hurd

²Taylor

³Cronin

⁴Chatman

⁵Metoyer-Duran

⁶ISIC

⁷Fisher

است، دیده می‌شود. عبارت دیگر، رفتار اطلاعاتی بعنوان یک پدیده مجزا دیده نمی‌شود، بلکه فعالیتی که به وظایف و علائق گوناگونی ارائه خدمات می‌دهد، نگریده می‌شود. بنظر می‌رسد روش‌های کیفی می‌توانند برای تشریح، تمایل به ایجاد چارچوب مفهومی بازی را برای تمرکز بر رفتار فردی را گسترش دهند. بهره‌مندی از نظریه‌ها در دهه ۱۹۹۰ در این میان افزایش چشمگیری داشته است. خلاء این حوزه عدم برگرداندن نتایج این پژوهش‌ها به طراحی نظام‌های اطلاعاتی است.

روش‌ها، رویکردها، تکنیک‌های مطالعه رفتار اطلاعاتی

برای این که تصویری روشن و مناسب از روش‌ها، رویکردها، تکنیک‌ها و دسته‌بندی انواع روش‌ها و رویکردهای پژوهش در زمینه رفتار اطلاعاتی بدست آوریم، بایستی تقسیم‌بندی کلی در این زمینه داشته باشیم. این که پژوهش‌های انجام شده به تفسیر و تحلیل عمیق پدیده رفتار اطلاعاتی بپردازد و یا به توصیفی از این پدیده‌ها بسنده می‌نماید، از یک رویکرد یگانه جهت بررسی استفاده نماید یا از چند رویکرد گوناگون در قالب یک پژوهش استفاده نماید، به بررسی جمعی رفتارهای اطلاعاتی پرداخته و یا تنها به مطالعه فردی بپردازد، از روش پژوهش کیفی بهره‌مند گردد و یا از رویکرد کمی استفاده نماید، و در مشاهده و بررسی رفتار اطلاعاتی از روش مداخله‌پذیر استفاده نماید یا غیر مداخله‌پذیر بوده و به یاری وجود فناوری اطلاعات امکان مشاهده و پی‌گیری کاربران وجود داشته باشد و سایر مسائلی که می‌توان به این موارد افزود، همگی از جمله مواردی هستند که می‌تواند در ارائه تصویری کلی از روش‌ها، رویکردها و تکنیک‌ها سودمند باشد.

کیس^۱ (۲۰۰۷) در کتابی تحت عنوان "در جستجوی اطلاعات: پیمایشی در زمینه پژوهش‌های اطلاع‌جویی، نیازها و رفتار اطلاعاتی" با تقسیم‌بندی روش‌ها و رویکردهای پژوهشی به دو بخش عمده "تکنیک‌های سنجش" و "تکنیک‌های تجزیه و تحلیل"، به ارائه دیدگاهی جامع و کل‌نگر به پژوهش‌ها پرداخته با ارائه نمونه‌هایی از پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، به شرح زیر مبادرت می‌ورزد:

تکنیک‌های سنجش:

- مشاهده شرایط تجربی
- پیمایش (پرسشنامه‌های خود ساخته، یا زمان بندی مصاحبه)
- مصاحبه‌های گسترده (مانند مصاحبه‌های قوم‌نگاری و گروه کانونی)
- مشاهده مشارکتی
- خاطرات (گزارش تجربه‌های خود به صورت الکترونیکی یا چاپی)
- جمع‌آوری دیگر مصنوعات رفتاری (مانند مدارک کاغذی و الکترونیکی)

تکنیک‌های تجزیه و تحلیل:

- تجزیه و تحلیل آماری (مانند تحلیل واریانس، آزمایش معناداری)
- آزمایش نظریه
- مدل‌سازی
- مطالعه موردی
- تحلیل محتوا

¹Case

- تحلیل گفتمان
- تحلیل شبکه
- تحلیل تاریخی
- فرا تحلیل

فارغ از این که تقسیم‌بندی وی با روش‌های پژوهش مطابقت کامل نداشته و در برخی از موارد، مرز روشی بین روش، رویکرد و تکنیک (با در نظر گرفتن تعاریف مربوط به آن‌ها) برقرار نکرده است، ولی می‌توان به این منبع به‌عنوان یکی از منابع اساسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه مطالعه رفتار اطلاعاتیاد کرد و از تقسیم‌بندی وی در این زمینه استفاده کرد. وی در تبیین دیدگاه خود روش‌ها را به دو دسته کلی تقسیم می‌نماید: سنجش (مشاهده و جمع‌آوری داده‌ها) و تجزیه و تحلیل. وی معتقد است:

پژوهشگران تلاش کرده‌اند تا تعامل بین این دو بعد را از یکدیگر تشریح کنند. یک پژوهشگر اول چیزی را می‌سنجد و سپس این سنجش‌ها را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. بنابراین انتخاب تکنیک‌ها با هم تنیده شده‌اند. به دلیل همین وابستگی درونی است که ما معمولاً پژوهش‌ها را صرفاً تکنیک سنجش و یا تجزیه و تحلیل می‌نامیم. تجربه‌ها، پیمایش، مطالعه‌های موردی و غیره. بعضی از روش‌های سنجش انواع خاصی از تجزیه و تحلیل را نیازمندند: تجربه‌هایی که داده‌های کمی را جهت تجزیه و تحلیل آماری جمع‌آوری می‌کنند؛ جمع‌آوری خاطرات روزانه ممکن است به تحلیل محتوای مدخل‌ها بینجامد. در برخی از موارد ممکن است از انواع متعددی از تجزیه و تحلیل با یک نوع از شواهد مورد استفاده قرار بگیرد. برای نمونه، در مطالعه پیشینه امانت کتاب ممکن است از تجزیه و تحلیل آماری تحلیل محتوا یا هر دو استفاده شود.

پس از معرفی این تقسیم‌بندی به روش‌ها، رویکردها و تکنیک‌های پژوهشی اشاره می‌شود که در حوزه رفتار اطلاعاتی به شرح زیر صورت پذیرفته است:

۱. مطالعه موردی بررسی رفتار اطلاع‌یابی^۱

روش مطالعه موردی از حرفه حقوق گرفته شده است وقتی که یک شکایت به دادگاه برای قضاوت آورده می‌شود. دادگاه همه حقایق مرتبط به موقعیت را استخراج کرده و پیشینه‌ها را در نمونه‌های اولیه با خصوصیات مشترک جستجو کرده و نمونه‌های پیشینی که ویژگی‌های مشترکی را با نمونه مورد مطالعه دارد، بررسی می‌گردد. بخاطر سادگی و پایه‌ای بودن در دنیای واقعی، تحلیل نمونه‌ها به روشی پرترفدار برای آموزش در دانشکده‌های حقوق و دیگر رشته‌ها از قبیل پزشکی و تجارت تبدیل شده است. فروید^۲ از این روش برای مطالعه آسیب‌شناسی روانی استفاده فراوانی کرده است. این روش، به تجزیه و تحلیل موردی و روش موردی هم شناخته می‌شود که در آن بر یک ماهیت واحد-یک فرد، سازمان یا یک ملت تأکید می‌گردد. در این رویکرد، ممکن است یک فرد انتخاب گردد یا چندین نفر با قصد مقایسه نتایج، مورد آزمایش قرار گیرد و تأکید آن بر بافتی است که فرد در دنیای اجتماعی، محیط رقابتییک سازمان و... مورد مطالعه قرار می‌گیرد که در آن بازیگران کلیدی، پیوندها، تعامل‌ها، موقعیت‌ها، فرآیندها و اطلاعات مرتبط با آن‌ها مورد بررسی قرار

^۱ با توجه به این که بیشتر سرفصل‌های ارائه شده در دانشگاه‌های معتبر جهان به اثر کیس (۲۰۰۷) اشاره داشته‌اند و هم‌چنین تقسیم‌بندی مورد استفاده در این اثر به ارائه دیدگاهی جامع و کامل در این زمینه می‌پردازد، این بخش به تلخیص فصل نهم از این کتاب پرداخته است.

^۲Freud

می‌گیرد. بنابراین مطالعه موردی راهبردی است که ممکن است انواع گوناگون شواهد (از پیشینه‌های آرشیوی تا اندیشه‌های دست اول و دست دوم بوسیله روش‌های گوناگون، مثل مصاحبه) در آن جمع‌آوری گردد. نوع شواهد میتواند بسیار کمی (پیشینه‌های فروش یک شرکت یا مطالعه امانت یک کتابخانه) و بسیار کیفی (یادداشت‌ها یا دست‌نوشته‌هاییک مصاحبه) باشد. کمپبل استنلی (۱۹۶۳)^۱ مطالعه موردی را با دیگر انواع تجربه‌ها مقایسه می‌کنند و نتیجه می‌گیرند که مطالعه‌های موردی اطلاعات بیشتری را برای ما بازگو می‌کنند. به دو دلیل یافته‌های مطالعه موردی برای اثبات و تعمیم دشوار خواهد بود:

۱. مطالعه موردی معمولاً در تعداد ماهیت‌ها و متغیرهایی که مورد پژوهش قرار می‌گیرد محدود است. در نظر گرفتن یک نمونه ضعف واضحی است، گرچه ابهام بیشتر با افزایش نمونه‌های متعدد بوجود خواهد آمد. علاوه‌براین، تحلیل موردی بر روی یک پدیده واحد متمرکز است (از قبیل تغییر یا حادثه‌ای مثل معرفی فناوری جدید به یک سازمان)، و طبیعتاً تأثیر دیگر عوامل را که ممکن است تغییرات را توضیح دهند را نادیده می‌گیرد (برای نمونه، توسعه بیرونی در اقتصاد یا فرهنگ).

۲. طول زمان پژوهش بسیار محدود است. کمپبل و استنلی بدترین نوع مطالعه موردی را مطالعه در یک لحظه از زمان^۲ می‌دانند که معیارهای سنجش (از قبیل مشاهده، مصاحبه) در یک لحظه از زمان انجام می‌پذیرد که ممکن است بعد از رخداد یک واقعیت نیز صورت پذیرد. در چنین مواقعی ما از آنچه بر ابژه مورد مطالعه ما می‌گذرد چیز کمی می‌دانیم. هرچند مطالعه یک فرد یا یک سازمان در یک روز و در دو نقطه زمانی نیز کافی نیست.

بین^۳ (۱۹۸۱، ۱۹۸۴) و استیک^۴ (۱۹۹۸) معتقدند مطالعه موردی می‌تواند مبهم‌تر از آن باشد که کمپبل و استنلی اشاره کردند. البته این روش می‌تواند در شرایط زیر نیز ارتقاء یابد:

✓ زمانی که منابع گوناگونی از شواهد وجود داشته باشد (پیشینه‌ها، مشاهدات زمینه‌ای و گزارش‌های شفاهی)

✓ تعداد دفعات متعدد مشاهده افزایش یابد؛

✓ تأکید کل‌گرایانه و فرآیندمحوری به مطالعه وجود داشته باشد؛

به‌طور کلی، تکنیک‌های مشابهی که برای مطالعه‌های موردی مناسب بکار گرفته می‌شود برای پژوهش‌های تاریخی نیز مناسب خواهد بود. یکی از نمونه‌های مطالعه موردی طولی^۵ توسط کولثاو^۶ (۱۹۹۹) انجام شد. وی در پژوهش خود به مطالعه‌ای ۵ ساله از پیشرفت از مرحله تازه کار تا باتجربه در تحلیلگران امنیتی^۷ پرداخت. این‌گونه مطالعه در زمینه رفتار اطلاع‌یابی بسیار غیر معمول است. مسائلی که وی در این زمینه عنوان کرد مفهوم عدم قطعیت، تصمیم‌گیری و پیچیدگی وظایف بود. وی برخلاف پژوهش‌های قبلی بیشتر علاقمند “فرآیند شناسایی و تفسیر منبع اطلاعاتی” مورد استفاده توسط یک تحلیلگر بود تا “نوع و ماهیت منابع” را مورد بررسی قرار دهد. در مطالعات موردی، انتخاب هدفمند شرکت کنندگان، مزیت انطباق با ویژگی‌های مفید با مطالعه (از قبیل نوع موقعیت و تجربه پاسخگو که موضوع محرک علاقه به مطالعه است)

^۱Campbell& Stanley

^۲one-shot

^۳Yin

^۴Stake

^۵Longitudinal Study

^۶Kuhlthau

^۷Securities Analyst

را خواهد داشت. این نوع از مطالعات می‌تواند باعث تقویت روایی پژوهش نیز گردد. البته باید در نظر گرفت که می‌تواند باعث سوگیری در پژوهش نیز شود، بویژه هنگامی که دیدگاه‌ها و تجربه‌های گوناگونی وجود نداشته باشند. بنابراین پایایی نتایج مورد خدشه واقع می‌گردد. بنابراین کولثاو نتیجه می‌گیرد که یافته‌های این پژوهش نمی‌تواند بعنوان تشریح‌کننده فرآیند اطلاع‌یابی کارگران بطور کلی، یا حتی تحلیلگران بصورت ویژه در نظر گرفته شود.

وی از هشت پرسش برای تمرکز بر توضیحات پاسخگو برای جستجوی خود استفاده کرد. برای نمونه:

۱. چه عدم قطعیت‌هایی در جنبه‌های گوناگون شغلی پاسخگو وجود دارد؛
۲. درجه پیچیدگی در وظایف گوناگون محول شده به پاسخگو چگونه است؟
۳. پاسخگو چگونه به تفسیر اطلاعات می‌پردازد؟
۴. انواع معینی از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کند، چیست؟ (مجلات تجاری و...)
۵. و....

وی پاسخ‌ها را از رونوشت دو نوار مصاحبه تفسیر کرد. یکی پاسخ‌هایی که از یک تازه کار در سال ۱۹۹۰ بدست آمده بود و دیگری پاسخ‌هایی که از یک متخصص در سال ۱۹۹۵ گرفته شده بود. وی در این رویکرد بر دو مسأله اساسی تمرکز داشت: (۱) رابطه عدم قطعیت به جستجوی اطلاعات و پیچیدگی وظایف تحلیلگر؛ (۲) رابطه هر دو مفهوم به استفاده از منابع ویژه تحلیلگر.

یافته‌های عمومی وی عبارت بودند از:

- احساس عدم قطعیت با اوج اضطراب همراه است؛
- احساس عدم قطعیت ممکن است بیشتر تحت تأثیر “درک” پیچیدگی نسبت به پیچیدگی کار قرار بگیرد؛
- تحلیلگر شغل خود را بعنوان ساخت یک سرگذشت^۱ که در آن هدف اصلی “افزودن ارزش” به اطلاعات گزارش شده نسبت به جمع آوری صرف حقایق و ارائه نتایج “صحیح” باشد.

وی در پایان نتیجه می‌گیرد که مطالعات موردی از این نوع، ابزارهایی برای افزودن عمق به پژوهش‌هایی با مقیاس وسیع‌تر (از قبیل پیمایش‌ها) و نیاز به پژوهش بیشتر است و این پژوهش‌ها، فراتر از مطالعه رده‌هایی از منابع مورد استفاده کارگران اطلاعات برای بررسی چگونگی و چرایی این منابع جهت انجام دامنه وسیعی از پروژه‌ها و وظایف مورد استفاده قرار می‌گیرد. ویتفاوت بین دو روش گرایش به تعمیم^۲ و گرایش به اختصاصی‌سازی^۳ در پژوهش را پاسخگوی میزان دریافتن جزئیات تجربه فردیمی‌داند. مقایسه فرد با دیگران از این جهت که فرد جوان بوده و یا از موضوع تحت بررسی آگاهی داشته بر رفتار و پاسخ وی به پرسش تأثیرگذار می‌داند. کولثاو دلایل خوبی برای انتخاب فرد ارائه می‌کند اما نکته اینجاست که او سعی ندارد یافته‌های خود به جامعه تحلیل‌گران امنیتی تعمیم دهد.

البته مطالعه موردی تأثیر انباشته دارند و نمونه‌های دیگری را می‌توان در جهت تعمیم یافته‌ها بکار برد. تعمیمی که کولثاو بکار برد از دو طریق قابل اجراست:

۱. بیشتر کوششی برای تشریح چرایی جستجوی اطلاعاتییک فرد در قالب‌ها و راه‌های ویژه؛

¹Narrative

²Nomothetic

³Ideographic

۲. اجرای نمونه‌های پژوهشی بیشتر یا طراحی بررسی‌های تکمیلی که از راهبردهای پژوهشی کاملاً متفاوتی بهره می‌برد.

۲. تجربه آزمایشگاهی رفتار اطلاعاتی:

این روش که در میان پژوهشگران اجتماعی که به مطالعه متغیرهایی خوب تعریف شده و تجربه‌هایی که کنترل تأثیر جایگزین و تشریح در یک پژوهش را ارائه می‌کنند، به "ملکه روش‌شناسی‌ها" شناخته می‌شود. تجربه‌های آزمایشگاهی کنترل خود را با حذف بسیاری از عوامل جهان واقعی تا جایی پیش می‌برند که ممکن است غیرطبیعی بوده و نتایج به خارج از دنیای آزمایشگاه قابل تعمیم نباشد. این نوع کنترل که دانشمندان برای پدیده‌های فیزیکی استفاده می‌کنند غالباً برای مطالعه رفتار انسانی قابل بکارگیری نیست، زیرا انسان‌ها دارای اراده هستند. علاوه بر این، مسائل و دغدغه‌های اخلاقی ممکن است باعث ایجاد شرایطی گردد که باعث آسیب فیزیکی روانی - به هر شکل و هر میزان گردد. حتی اگر فردی که آزمایش بر روی او انجام می‌گردد از اهداف پژوهش آگاه باشد، می‌تواند باعث فریبکاری بسیاری در انجام پژوهش گردد. بنابراین در آزمایش تجربی بایستی تصویری که از شرایط منزوی آزمایشگاهی داریم را کاملاً پاک کنیم.

طرح‌های تجربی هدف پژوهش در زمینه رفتار اطلاعاتی صورت می‌پذیرند، ممکن است در طیفی قرار بگیرند که از ایده‌آل یا مطلوب تا واقعی گسترده شده است. در طرف ایده‌آل (مطلوب) طیف تجربه‌های کلاسیکی وجود دارد که در شرایط ویژه‌ای هدایت می‌شود که عوامل گوناگونی بشکلی سریع کنترل شده تا از وقوع رویدادهای گیج‌کننده جلوگیری شود. تبیین طرف واقع‌گرایانه این طیف دشوارتر است اما مستلزم مطالعه علت و تأثیر آن در یک دستگاه اجتماعی کنترل شده است. کوک و کمپبل^۱ (۱۹۷۹) ایده پژوهش شبه تجربی^۲ را که در دنیای واقع اتفاق می‌افتد را برای مطالعه تغییرات بین‌المللی و تأثیر آنها بر افراد ارائه کردند. ایده طرح‌های شبه آزمایشی به پژوهشگران راهی را برای صحبت درباره مبادله بین طرح یک مطالعه و تعمیم‌پذیری نتایج ارائه کردند و راهنمایی برای ارزیابی پایایی معیارهای ویژه و نتایج آن ارائه کردند. انسانها بسیار هوشمندند و دنیای واقعی نیز برای تجربه خالص بر روی موضوع انسان بسیار مداخله‌گر است.

هاوسر، اوربان و وینبرگ^۳ (۱۹۹۳) نمونه‌ای را از تجربه‌یاختصاص زمان هنگام جستجوی اطلاعات در شرایطی بسیار کنترل شده در نظر گرفتند. هدف نهایی آنها شناسایی و پیش‌بینی نظمی بود که در آن مشتریان دست به انتخاب منبع اطلاعاتی زده و میزان زمانبندی که صرف هر منبع می‌کردند. پیش فرض آنها تصمیم‌گیری نسبتاً عقلانیبر اساس اصول هزینه-سودمندی بود که به‌عنوان پیش‌فرض این رویکرد، ارزش اطلاعاتی است که بایستی در برابر هزینه فراهم‌آوری آن سنجیده شود. آنها سعی کردند همه آن شرایط را با یک دستگاه رایانه جایگزین کرده و مجلات و تبلیغات تلویزیونی، ویدئوی مصاحبه‌ها با خریداران واقعی، مقاله‌هایی برای مطالعه مشتری و... را شبیه‌سازی کنند.

مطالعه تصمیم به خرید می‌تواند از انواع گوناگونی از راهبردها شامل مشاهده خریداران، مصاحبه با آنها، تجزیه و تحلیل آن کالا و... باشد. از آنجا که مشاهده نحوه تفکر مردم درباره‌ی منابع اطلاعاتی و استفاده از آنها دشوار است، شبیه‌سازی آزمایشگاه معنا پیدا می‌کند. شناسایی و دنبال کردن خریداران ماشین در زندگی روزانه (مکان‌یابی و مطالعه مجلات بازنگاری ماشین، صحبت با دوستان، بازدید از سالن‌های نمایش ماشین، آزمودن ماشین، معامله با نماینده فروش و...) بسیار دشوار

¹ Cook & Campbell

² quasi-experiments

³ Hauser, Urban, and Weinberg

بود. از طرفی فرآیندی که ممکن بود در دنیای واقعی ماه‌ها به طول انجامد، در یک ساعت در محیط آزمایشگاهی و با دیدن کاتالوگ‌ها و استفاده از دستگاه رایانه شبیه‌سازی شد. آنها مزایا و معایب مطالعه رفتار مشتری را نیز بررسی کردند. مثلاً تجربه هزینه واقعی منابع متفاوت (هزینه تماس با دوستان و...) غیر ممکن بود.

آنها همچنین به بحث هزینه‌ی شناختی (تلاشی که برای خواندن، فهمیدن و مقایسه مدل‌های مختلف ماشین صورت داده می‌شود) نیز گریزی زدند. البته توانایی روحی و عاطفی خریدار را بعنوان شاخص اجبارگر استفاده مطرح کردند. دلهره و هراس نیز درباره تلاش روحی و عاطفی مورد نیاز برای یافتن و درک اطلاعات مرتبط با وظیفه بعنوان عاملی کلیدی در اطلاع‌یابی در نظر گرفته شد. مردم اغلب ترجیح می‌دهند اطلاعات را از سایر افراد بگیرند حتی اگر اطلاعات دریافتی آنها کمتر اعتبار و صحت داشته باشد.

آنچه که می‌توان از این نمونه دریافت این است رویکرد می‌تواند برای طراحی تجربه‌هایی که استفاده متفاوت از منابع اطلاعاتی را بررسی می‌نماید مورد استفاده قرار گیرد. این سنجش قصد خرید با رایانه ضبط شد که پیگیری منبع مورد استفاده، ترتیب منابع و میزان زمانی که برای هر یک صرف شده است را در پی داشت. چنین رویکردی در درک راهبرد پژوهش نیز قابل تبیین است. مثلاً می‌توان آزمایشهایی برای استفاده‌های گوناگون از منابع اطلاعاتی الکترونیکی بکار بست. خرید از سایت آمازون و یا آپک وب، مطالعه از روی مانیتور یا چاپ مقاله و... می‌تواند بکار گرفته شود. رویکردهای تکمیلی این روش را میتوان در تجزیه و تحلیل گزارش‌های تراکنش رایانه‌ای، تحلیل محتوای متن‌های پست الکترونیکی رد و بدل شده در گروه بحث الکترونیکی و... دید.

کول و بالسوبرامانین^۱ (۱۹۹۳) در مورد چگونگی مشتریان برای انتخاب لوازم صبحانه در آزمایشگاه و سوپرمارکت برای مقایسه نتایج از دو رویکرد مختلف را مورد بررسی قرار دادند. آنها اطلاعاتی را برای انتخاب آگاهانه نسبت به محتوای غذایی کالاهای مورد خریداری فراهم کردند. آنها متوجه شدند که افراد مسن ضعیفتر از خریداران جوان در هنگام مواجهه با هر تصمیم عمل میکنند. ظرفیت حافظه افراد مسن در جهت در نظر گرفتن عواملی که در تصمیم‌گیری با آنها مواجه میشوند، تأثیرگذار است. بنابراین از ظرفیت شناختی کمتری برای پردازش اطلاعات برخوردار بودند. در این پژوهش با نمایش محتویات هر کالا در دو گروه مورد مقایسه شدند. مسأله‌ای که در مطالعه تجربه میدانی وجود دارد این نوع مطالعه شکاف در نتایج خود دارد و برای تفسیرهای جایگزین باز است.

۳. مصاحبه در رفتار اطلاعاتی:

مصاحبه روشی انعطاف‌پذیری است که می‌تواند چهره به چهره یا از طریق تلفن یا رایانه صورت پذیرد. میتواند یکبار پرسیده شود و یا در طول زمان توسط همان پاسخگو تکرار شود. مصاحبه‌کننده میتواند نقش رسمی محقق خنثی را داشته باشد یا نقش غیر رسمی پاسخگو در آن فعالیت (مصاحبه‌های گسترده) که می‌تواند کمتر از یک ساعت طول بکشد. مصاحبه‌دهنده آستانه در^۲ نوعی مصاحبه رایج محسوب میشود. مصاحبه روشی است که می‌تواند بشکلی عمیق به افرادی که تمایلی برای حضور در کتابخانه ندارند، سواد اطلاعاتی، آموزشی نداشته و یا سیار هستند، بکار گرفته شود. مشکلی که در این نوع مصاحبه‌ها وجود دارد، نمونه‌گیری منصفانه است. کینگ‌دام، مارچلا و باکستر^۳ (۲۰۰۰ و ۲۰۰۱) با همکاری کتابخانه‌ها و

^۱ Cole & Balsubramanian

^۲ Doorsteps

^۳ Kingdom, Marcella and Baxter

دیگر آژانس‌ها طی سال ۱۹۹۷ تا ۱۹۹۹، به بررسی نیازهای فراهم‌آوری اطلاعات دولتی ۱۳۰۰ نفر از شهروندانی پرداختند که این اطلاعات در زندگی روزمره آن‌ها ارزشمند بود.

آتوود و دروین^۱ (۱۹۸۲) در پژوهش خود مسأله نژاد را برای پیش‌بینی رفتار اطلاعاتی بکار بردند. آن‌ها در پژوهش خود به سه نوع خلاء را در میان شرکت‌کنندگان اشاره می‌کنند: (۱) نیاز به تصمیمگیری (کدام خانه را بخریم)؛ (۲) حضور مانع (مثلاً ماشین خراب شده و بایستی تعمیر شود)؛ (۳) بیان مشکل‌گونه که پاسخگو بر آن هیچ کنترل ناچیزی داشته باشد (مثلاً همسایه پاسخگو را هر شب بیدار میکند). نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که ماهیت شکاف - به‌عنوان تصمیم، مانع یا مسأله - پیش‌بینی‌کننده‌ی بهتری برای پاسخگویی نتایج نسبت به نژاد می‌باشد. استفاده از دئووع منبع اطلاعاتی (رسانه‌ی گروهی/تجاری و کتاب‌ها/کتابخانه‌ها) با تعامل نژاد و متغیرهای شرایطی مورد استفاده قرار گرفت. بعبارت دیگر شرایط فرد به نسبت نژاد در تعیین رفتار اطلاعاتی (حداقل از لحاظ نوع رفتار و سنجه‌های آن) تأثیرگذارتر تشخیص داده شد.

هنگامی که در مصاحبه تلاش می‌شود تا احساسات، تجربه‌ها و تصورات مصاحبه‌شونده استخراج و بررسی قرار گیرد، شرایط مصاحبه گسترده فراهم شده است. این مصاحبه‌های کیفی ممکن است به‌سوی تصمیم به افراد سوق پیدا نکنند. برای نمونه، چتمن^۲ برای کشف دنیای اجتماعی و اطلاعاتی افراد فقیر از مصاحبه گسترده همراه با مشاهده استفاده کرد. هدف وی مستندسازی معنی، احساس و زبانی بود که واقعیت اجتماعی این گروه را با توجه به نظریه الیناسیون اجتماعی منعکس می‌ساخت. او پرسش‌هایی باز درباره زندگی و شغل این طبقه طراحی کرد و پرسش‌هایی ساختارمند درباره منابع اطلاعاتی آن‌ها از قبیل رسانه‌های جمعی، دوستان، همسایگان و اقوام مطرح کرد.

۴. تحلیل شبکه در رفتار اطلاعاتی:

رویکردی نوین که در آن الگوی ارتباطی ما با دیگران مورد بررسی قرار می‌گیرد. این روش نه تنها باعث آگاهی ما می‌گردد، بلکه باعث تأثیر در رفتار، دیدگاه‌ها، نگرش‌ها و منابع در دسترس ما و نیز بحث سرمایه اجتماعی می‌گردد. الگوهای تعامل در یک شبکه که گروه‌ها و روابط تعاملی را میان گره‌ها^۳ مطرح می‌کند. کلیک بین افراد، درجه پیوند بین افراد، نقش‌های ویژه بین آن‌ها که پلی بین کلیک‌ها و تبادلات ایجاد می‌کند، بخشی از این تحلیل‌هاست.

هایثورنت‌ویت^۴ (۱۹۹۶) اولین بار از این روش در تحلیل رفتار اطلاعاتی استفاده کرد. دیکسون^۵ (۲۰۰۵) مفاهیم پشت پرده تحلیل شبکه را معرفی کرد و اسکات^۶ (۲۰۰۰) جزئیات فنی آن را تشریح نمود. جانسون^۷ (۲۰۰۴) رفتار اطلاع‌یابی ۳۱۳ نفر را برای بررسی عوامل موثر برای تعیین آشنایی، سازماندهی و رسانه انتخابی بعنوان منبع اطلاعاتی را مورد بررسی قرار داد. او دریافت که مخبر^۸ تمایل به انتخاب افرادی دارد که منابع بهتری نسبت به آن‌ها داشته و آن منابع را نمی‌شناسند (گره ضعیف). وی دریافت پاسخگویان در انتخاب مخبر خود سنجیده عمل کرده در یافتن اطلاعات از رفتار کوشش کمینه^۹ افراط ضعیف نمی‌کنند.

¹ Atwood & Dervin

² Chatman

³ Nodes

⁴ Haythornthwaite

⁵ Dixon

⁶ Scott

⁷ Johnson

⁸ informants

⁹ least effort

مکنزی^۱ (۲۰۰۳) نیز ۲۲ نفر از مدیران خطی^۲ در زمینه انتخاب منبع اطلاعاتی را مورد بررسی قرار داد. اینکه به چه کسانی می‌تواند در زمینه منبع موثق و مستند اعتماد کنند. او در این پژوهش دریافت که مدیران، بیشتر به سمت افرادی تمایل دارند که بهترین روابط (معتمد یا مورد دلخواه) را داشتند تا اینکه منابع در دسترس بهتری داشتند. او دریافت که رابطه در این میان نسبت به دانش اهمیت بیشتری را در افراد برای یافتن منبع اطلاعاتی دارد. وی در این پژوهش هم‌چنین نقشه جامعه‌سنجی^۳ از روابط میان این ۲۲ نفر طراحی گردید.

۵. تحلیل گفتمان در رفتار اطلاعاتی:

تحلیل گفتمان، بدنبال کشف مکالمات و نوشتارهایی است که سرنخ‌هایی را درباره چگونگی رویارویی و کارکرد عوالم افراد ترسیم می‌کند. ساوولاینن^۴ (۲۰۰۴) به بررسی چگونگی نظراتی پرداخت که مردم درباره اینترنت بین انتخاب دیگر منابع اطلاعاتی دارند. آن‌ها با مصاحبه با ۱۸ نفر درباره اطلاع‌یابی روزمره خود، بدنبال شواهدی برای موقعیت‌های موضوعی^۵ خود در مواجهه با اینترنت پرداختند. آن‌ها مخبران^۶ خود را به سه دسته علاقمند، واقع‌گرا و انتقادی تقسیم کردند. افراد علاقمند، اینترنت را بعنوان ابزاری قدرتمند می‌بینند که آن‌ها را به انتخاب آزادانه و منبع اول اطلاعاتی قادر می‌نماید. افراد واقع‌گرا، انتخاب منبع فرد را نسبت به منبع اطلاعاتی وابسته به وضعیت ویژه و بافت آن وابسته می‌دانند. افراد انتقادی نیز اطلاعات مرتبط در دسترس اینترنتی را بدلیل سازماندهی ضعیف، غیر مرتبط دانسته که اطلاع‌یابی موثر را دشوار می‌سازد. البته مخبران در میان این سه گروه جای نمی‌گیرند بلکه در یک مکالمه یا یک گفتمان، از یک گروه به گروه دیگر تغییر میکنند. ویدر این پژوهش دریافت که روابط بیشتر از دانش، دلیل افراد برای جستجوی منابع اطلاعاتی است.

مکنزی^۷ (۲۰۰۲ و ۲۰۰۳) نیز ۱۹ زن باردار را به‌صورت طولانی مدت مورد بررسی قرار داد. بعد از مصاحبه‌ای ابتدایی، از آنان خواست تا دوبار در هفته رفتار اطلاع‌یابی روزانه خود را ثبت کنند. وی بعد از بررسی‌های خود چهار رویکرد عمده به جریان اطلاعاتی را تشخیص داد. جستجوی فعال؛ پویش فعال محیط؛ پویش و نظارت روزانه غیر مستقیم بر محیط؛ پویش و نظارت روزانه با واسطه بر محیط. تومینن^۸ (۲۰۰۴) در پژوهشی دیگر رفتار اطلاعاتی ۲۰ بیمار جراحی قلبی و همسران آنها را بررسی کرد. فرومان^۹ (۲۰۰۴) در تحلیلی گسترده، گفتمان‌های احاطه‌کننده مفهوم اطلاعات علمی را مورد پژوهش قرار داد.

۶. تحلیل تاریخی در رفتار اطلاعاتی:

مشاهده پاسخگویان، مصاحبه، پرسشنامه (بویژه آزمایش) همگی مداخله‌پذیر محسوب می‌شوند زیرا تا میزانی گوناگون باعث تغییر در نتایج می‌گردند، اما تحلیل تاریخی رویکردی غیرمداخله‌پذیر محسوب می‌گردد. این نوع پژوهش توسط

¹ Mackenzie

² line managers

³ sociometric

⁴ Savolainen

⁵ subject positions

⁶ repertoire

⁷ McKenzie

⁸ Tuominen

⁹ Frohmann

یوجین وب^۱ در سال ۱۹۶۶ (سنجش‌های غیرواکنشی^۲) معرفی شدند. پژوهشگران معتقدند که از تجربه‌ها، پیمایش‌ها و دیگر منابع مشاهده مستقیم بسیار استفاده شده است و بایستی دیگر منابع شواهدی با آزمایش "ردپای رفتار انسانی" مورد استفاده قرار گیرد.

دو رویکرد افزایشی و فرسایشی در مورد داده‌های ممکن درباره رفتار گذشته آدمی وجود دارد. افزایشی در هنگام بیداری رخ میدهد مثل: پیشینه‌های زندگی و مرگ یا رفتارهایی مثل صفحات مورد علاقه در مرورگر وب. فرسایشی از بین بردن چیزی است مثل: جلد صفحات کتاب یا فیلم‌هایی که بدنبال آن بوده‌اند و هم‌اکنون در قفسه موجود نیست. تفسیر شواهد پیشینه‌ای قدیمی دارد و پایه‌ی آن به چرخه هرمنوتیک باز می‌گردد که متون مذهبی و نوشته‌های تاریخی را تفسیر می‌نماید. در قرن بیستم، بررسی اسنادهای نویسندگان بعنوان روشی غالب برای درک نوشته‌هایی که یک نویسنده خوانده بود و تأثیر آن‌ها بر تفکر وی در ارتباط علمی دانشمندان بکار گرفته می‌شد.

۷. تحلیل محتوا در رفتار اطلاعاتی:

تعریف مختصر این رویکرد را می‌توان به تجزیه و تحلیل و درک منشاء و موضوع (پنهان) و یا پیامهای آشکار آن دانست. بنابراین دو نوع آشکار (تعداد واژه‌ها) و پنهان (موضوع و معنی) از این رویکرد وجود دارد. دروین (۱۹۷۶) برای بررسی انواع نیازهایی که در ستون "حل مشکلات" روزنامه منعکس شده بود، از تحلیل محتوا استفاده کرد. وایت^۳ (۲۰۰۰) نیز از تحلیل تحلیل محتوا برای مطالعه پرسش‌های فهرست پستی انجمن سرطان استفاده کرد. وی به بررسی پرسش‌هایی که در محیط الکترونیکی مطرح می‌گردد، دغدغه‌ها، بافت پرسش‌های مطروحه، نوع الگوهای بیان شده و... پرداخت. ۳۶۵ پرسش بر اساس نوع، موضوع و بافت مورد استفاده کدگذاری شد. از این میان ۴۱ درصد از پرسشها برای بررسی اطلاعات و بقیه آن به ۱۷ نوع رده پرسش اختصاص پیدا می‌کردند. آنچه ویدر این پژوهش دریافت این بود که شرکت‌کنندگان از انواع گوناگونی از منابع برای بررسی اطلاعات از قبیل: پیغام پیشین، پزشک، یا آنچه که شنیده یا خوانده بودند، استفاده می‌کردند. آن‌ها به بررسی بافت پرسش‌ها نیز همراه با موضوع آن‌ها پرداختند.

۸. پژوهش‌هایی واحد با منابع داده‌های متعدد در رفتار اطلاعاتی:

بیشتر مطالعات رفتار انسانی به یک نوع داده و روش جمع‌آوری داده محدود می‌گردند. پژوهش‌هایی که از منابع داده‌ای متعددی استفاده می‌کنند، غیرمعمول نیستند اما به ترکیب قابل پیش‌بینی از انواع داده‌ها و روش‌ها وابسته‌اند. سولومون^۴ (۱۹۹۷) مطالعه‌ای سه ساله درباره رفتار اطلاعاتی بر اساس معنایابی^۵ به بررسی رفتار اطلاعاتی بر اساس برنامه سالیانه کاری کاری آژانس عمومی پرداخت. وی هدف خود را کشف نحوه معنایابی شرایط فردی در جستجوی و استفاده از اطلاعات بیان می‌دارد. گرچه وی روش خود را به‌طور عامل، قوم‌نگاری ارتباطات تشریح می‌کند ولیدر مطالعه خود از چند روش جمع‌آوری داده استفاده نمود:

- مشاهده دست اول و مشارکت در گردهمایی؛

¹ Eugene Webb

² nonreactive measures

³ White

⁴ Solomon

⁵ Sense Making

- یادداشت‌های زمینه‌ای و ثبت نوار از گردهمایی؛
 - صدای مصاحبه‌های ثبت شده با مشارکت در گردهمایی؛
 - گزارش‌های ویژه‌ای که توسط شرکت‌کنندگان با توجه به فعالیت‌های مرتبط نگهداری می‌شد؛
 - اسنادی که به کار برنامه‌ریزی مرتبط می‌شد (گزارش‌ها و یادداشت‌ها)
- بنابراین وی ترکیب از چندین روش از قبیل مصاحبه، تحلیل محتوا و مشاهده شرکت‌کننده استفاده نمود. وی در پژوهش خود دریافت:
- شرکت‌کنندگان اطلاعات ارائه شده را به‌عنوان چیزی مشخص از کارها نمی‌بینند. چه این که این کار بخشی از وظایفی بود که بایستی انجام می‌دادند. آن‌ها تمایل داشتند آن‌چه را که انجام می‌دادند را به‌جای "استفاده از اطلاعات" به‌عنوان "معنایابی" تشریح کنند.
 - اصل کوشش کمینه به‌طور کامل بسیاری از نمونه‌های مشاهده شده اطلاع‌جویی را تشریح نمی‌کرد.
 - سبک‌های معنایابی بین پاسخ‌دهندگان بسیار گوناگون و گاهی متداخل دیده شد.
 - اطلاعات در زندگی انسان‌ها درونی شده است. پژوهشگران ممکن است با ایجاد تمایز مصنوعی که افراد را از نظام‌ها و موسسه‌ها جدا می‌سازد، بجای ایجاد معنا تلاش دارند به آن‌ها کمک کنند.
- پژوهش سولومون به این دلیل که رفتار اطلاعاتی را از زاویه‌های گوناگون مورد مشاهده قرار داده است، مورد ستایش قرار می‌گیرد. مانند دیگر آثار قوم‌نگارانه، پرسش‌هایی باز را درباره مشاهده‌ها و تفسیرهایی که ممکن است برای دیگر افراد و بافت‌ها قابل بکارگیری باشد، فرا روی پژوهشگران قرار می‌دهد. فابریتیوس^۱ (۱۹۹۹) نیز مشاهده و مصاحبه با شرکت‌کنندگان را با تفاهم‌نامه‌های صحبت-بلند، یادداشت‌ها، تحلیل محتوای مدارک و دیگر ابزارهای مشاهده را مورد استفاده قرار داد.

۹. فرا تحلیل در رفتار اطلاعاتی:

پسوند فرا در فراتحلیل به میزان و درجه انتزاعی اشاره دارد که به روش مورد بحث می‌پردازد. استفاده از چندین آزمایش یا پیمایش که تحت یک تحلیل واحد انجام می‌پذیرد، ویژگی این رویکرد است. این رویکرد با پژوهشی واحد بر اساس منابع داده‌ای گوناگون ارتباط تنگاتنگی دارد. این رویکرد با پیوند و تفسیر یافته‌های چند مطالعه در یک زمان نیز شناخته می‌شود. این رویکرد با تعمیم یافته‌ها نیز ارتباط نزدیکی دارد. از آنجا که رفتار انسان از پیچیدگی‌های فراوانی برخوردار است، شاید بتوان گفت این رویکرد در تحلیل رفتار انسانی بیشتر قابل تبیین است. فراتحلیل سال‌های زیادی است که در همه‌گیرشناسی^۲ و تا اندازه‌ای کمتر در علوم اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است. به‌طور خلاصه فراتحلیل روشی برای ترکیب و تفسیر یافته‌ها از چند مطالعه در یک زمان می‌باشد. با ترکیب چند پژوهش گوناگون، اندازه و دامنه نمونه‌های موضوعات انسانی گسترش یافته و تعمیم‌پذیری یافته‌ها افزایش می‌یابد. آنکم^۳ (۲۰۰۵) نمونه‌هایی از مطالعه فراتحلیلی عوامل تأثیرگذار در نیازهای اطلاعاتی بیماران سرطانی را مورد بررسی قرار داد.

¹ Fabritius

² Epidemiology

³ Ankem

۱۰. تحلیل گزارش‌های تراکنش^۱ در رفتار اطلاعاتی:

استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی بعنوان یکی از شایع‌ترین منابع اطلاعاتی مورد استفاده کاربران مدنظر قرار می‌گیرد و بنابراین استفاده از روش‌های نوین در بررسی رفتار اطلاعاتی کاربران از اهمیت خاصی برخوردار خواهد شد. روش تحلیل گزارش تراکنش از جمله روش‌هایی است که برای پیگیری و ردیابی کاربران در محیط‌های الکترونیکی کار گرفته می‌شود. در این روش، با استفاده از ثبت و بررسی گزارش‌هایی که از استفاده کاربران به دست می‌آید، رفتار اطلاعاتی کاربران مورد بررسی قرار می‌گیرد. این روش بسیار مفصل بوده و دارای جزئیات فراوانی است. دیویس^۲ (۲۰۰۳) در پژوهشی که از طریق استخراج داده‌های سرورهای انجمن شیمی امریکا صورت پذیرفت، به تجزیه و تحلیل مسیرهایی که دانشمندان هنگام دسترسی به منابع الکترونیکی طی می‌کردند با استفاده از بررسی نشانی‌های ارجاعی^۳ دانشگاه کورنل^۴ پرداخته شد. وی در این پژوهش دریافت که اغلب نشانی‌های ارجاعی از فهرست کتابخانه، فهرست مجلات الکترونیکی کتابخانه و پایگاه‌های کتابشناختی به منابع الکترونیکی صورت پذیرفته است. کاتی^۵ (۲۰۰۲) نیز در مطالعه‌ای طولی، رفتار اطلاع‌جویی ۲۰۶ دانشجوی را طی دوره ۱۰ ماهه مورد بررسی قرار داد. وی در پژوهش خود دریافت که کاربران رویکرد مروری منفعلانه‌ای در جستجوی اطلاعات در شبکه داشتند.

تحلیل محتوای رویکردها و روش‌های مطالعه رفتار اطلاعاتی

پژوهش‌های متعددی در زمینه تحلیل محتوای رویکردها و روش‌های بررسی رفتار اطلاعاتی صورت پذیرفته است. برای نمونه مک‌کچنی، پتگرو و جوئیس^۶ (۲۰۰۱) به بررسی و تجزیه و تحلیل استفاده از نظریه‌ها در پیشینه رفتار اطلاعاتی در دهه ۱۹۹۰ پرداختند. کیس^۷ (۲۰۰۶) معتقد است که این حوزه پژوهشی به لحاظ تعداد، گستردگی در روش‌های پژوهش مورد استفاده و توجه فزاینده به نظریه گسترش یافته است. واکاری (۲۰۰۸) پژوهش‌هایی که طی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۸ در همایش‌های برگزار شده را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد و دریافت که گرایش کمی بسوی کارهای نظری و افزایش رویکردهای کیفی را گزارش کرد (جولین، پکاسکی و رید، ۲۰۱۱).

در پژوهشی که ژارولین و واکاری^۸ (۱۹۹۳) انجام دادند، دریافتند که در ۲۳ درصد از مقالات پژوهشی سال ۱۹۸۵ در این حوزه از روش پیمایش استفاده شده است و ۲۰ الی ۲۲ درصد پژوهش‌های سال‌های ۱۹۶۵ تا ۱۹۷۵ نیز از پیمایش استفاده کرده‌اند که هیچ‌یک از دیگر روش‌ها این میزان را به خود اختصاص نداده است. مک‌کچنی و همکاران نیز در سال ۲۰۰۲ غلبه پژوهش‌های پیمایشی را در مقاله‌های منتشر شده طی سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۰ را گزارش کردند. آن‌ها همچنین

¹Transaction Log Analysis

²Davis

³Referral URLs

⁴Cornell University

⁵Cothey

⁶McKechnie, Pettigrew, and Joyce

⁷Case

⁸Jarvelin & Vakkari

دریافتند که پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی ۱۴ درصد از پژوهش‌ها را دربر می‌گیرد که از این میزان ۳۵ درصد از طریق مصاحبه، ۲۰ درصد پیمایش، ۱۴ درصد مشاهده و ۱۱/۶ درصد تحلیل محتوا یا مدرک و ۴/۵ درصد نیز به یادداشت‌ها اختصاص داشتند.

جدول شماره ۱: آثار مورد استفاده، آثار مرتبط و روش‌های مورد استفاده در مطالعه رفتار اطلاعاتی (کیس، ۲۰۰۶)

روش‌ها	پژوهش‌ها	سایر پژوهش‌های مرتبط
مطالعه موردی	کولتاو ۱۹۹۹	کمپیل، ۱۹۶۳؛ شات، ۲۰۰۶؛ استیک، ۱۹۹۸؛ بین، ۱۹۸۱
مطالعه تجربی	هاسر، ۱۹۹۳	کوک، ۱۹۷۹؛ ادرلز، ۲۰۰۴
	کول، ۱۹۹۳	ناوس، ۲۰۰۰
پیمایش پستی	چو ۱۹۹۴	بابی، ۲۰۰۵؛ دیلمان، ۲۰۰۰
پیمایش وبی، پست الکترونیکی	ژانگ، ۲۰۰۰	بروس، ۱۹۹۸؛ کاپلویتز، ۲۰۰۴؛ وستبروک، ۲۰۰۳
مصاحبه کوتاه	اتوود، ۱۹۸۲؛ مارسلا، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱	اتفیلد، ۲۰۰۳؛ بیتز، ۲۰۰۴؛ هرزبرگر، ۲۰۰۳؛ فیشر، ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵؛ پالمور، ۱۹۷۹؛ پتیگرو، ۲۰۰۲
	گانتز، ۱۹۹۱	اورکوهارت، ۲۰۰۳؛ دروین، ۱۹۸۲؛ فیشر، ۲۰۰۵؛ فولتون، ۲۰۰۵؛ مک کنزی، ۲۰۰۳؛ نیوهاگن، ۱۹۹۴؛ پالمز، ۲۰۰۲
مصاحبه گسترده	مولای، ۱۹۹۴	کروگر، ۲۰۰۰؛ لونت، ۱۹۹۶؛ ریز، ۲۰۰۰؛ شنتون، ۲۰۰۳
	چتمن، ۱۹۹۰	اومیرا، ۱۹۸۹؛ استووک، ۲۰۰۵؛ توماس، ۲۰۰۱
	میک، ۱۹۹۲	چیکزنتمیهایلی، ۱۹۹۰؛ اسکات، ۱۹۹۴؛ رادوی، ۱۹۸۵
تحلیل شبکه	مک کنزی، ۲۰۰۳؛ جانسون، ۲۰۰۴	بیورنبرن، ۲۰۰۵؛ چتمن، ۱۹۹۲؛ کورترایت، ۲۰۰۵؛ دیکسون، ۲۰۰۵؛ گرانووتر، ۱۹۷۳؛ هایتنورتویت، ۱۹۹۶؛ هرزبرگر، ۲۰۰۳؛ لین، ۲۰۰۲؛ پتیگرو، ۲۰۰۰؛ اسکات، ۲۰۰۰
تحلیل گفتمان	مک کنزی، ۲۰۰۲؛ ساوولینن؛ ۲۰۰۴	باد، ۱۹۹۶؛ کیس، ۱۹۹۸؛ فرومان، ۲۰۰۴؛ مک کنزی، ۲۰۰۳؛ تومینن، ۲۰۰۴
یادداشت‌ها	رنکر، ۱۹۹۳	چیکزنتمیهایلی، ۱۹۹۰؛ کویی، ۱۹۹۶؛ اسپنسر، ۱۹۷۱؛ تامز، ۲۰۰۲
غیر مداخله‌گر (تاریخی)	ریچموند، ۱۹۸۸	دارنتون، ۲۰۰۰؛ زیمان، ۱۹۷۶
تحلیل محتوا	وایت، ۲۰۰۰	جولین، ۲۰۰۰؛ کریپندورف، ۱۹۸۰؛ موکروس، ۱۹۹۵
روش‌های چندگانه	سولومون، ۱۹۹۷	فابریتیوس، ۱۹۹۹
فراتحلیل	هاگ، ۱۹۹۷	آنکم، ۲۰۰۵؛ کوول، ۱۹۸۵

اما جولین، پکاسکی و رید (۲۰۱۱) روش‌ها و رویکردهای مختلف به رفتار اطلاعاتی را از طریق تحلیل محتوای مقاله‌هایی که دوره ۱۰ ساله (۱۹۹۹ تا ۲۰۰۸) در این زمینه به شرح زیر بیان کردند:

جدول شماره ۲: روش‌ها و رویکردهای مورد استفاده در پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۸

تعداد	درصد	روش و رویکرد
۱۸۳	۳۴/۷	پرسشنامه (پیمایش)
۵۳	۱۰	مصاحبه
۵۲	۹/۸	تحلیل گزارش تراکنش (TLA)
۲۸	۳/۵	تجربی
۱۰	۱/۹	تحلیل استنادی
۷	۱/۳	قوم‌نگاری
۱۴۴	۲۷/۳	ترکیبی از دو یا بیشتر از روش

نتیجه‌گیری

مطالعه رفتار اطلاعاتی انسان از پیشینه قدیمی برخوردار بوده است. این پژوهش‌ها به سبب پیچیدگی انسان و گوناگونی رفتارهای متناسب به او و همچنین تغییر در محیط اطلاعاتی انسان، دچار تحول و دگرگونی شده است. این دگرگونی در طی زمان بنا به علایق و نیازهای اطلاعاتی شرایط خود را داشته است و همان‌گونه که در پژوهش‌های انجام شده دیده می‌شود، در دوره کنونی به سمت پژوهش‌های کیفی، فردی با ترکیبی از چند روش پژوهش سوق پیدا کرده است. این‌که چرا این پژوهش‌ها به این سمت حرکت کرده‌اند، پرسشی است که بایستی به آن پاسخ داده شود. اما آنچه که به نظر می‌رسد پاسخی کل‌نگر به این پرسش باشد را می‌توان در گسترده بودن سازه‌ی چندبعدی و پیچیده رفتار اطلاعاتی، وجود منابع اطلاعاتی از قبیل منابع الکترونیکی و چندرسانه‌ای همراه با ویژگی‌ها و نیازمندی‌های مرتبط با آن، برهم‌کنش رفتار اطلاعاتی انسان با سایر جنبه‌های زندگی روزمره انسانی، گسترش حوزه دانش بشری و تغییر پیوسته در محیط اطلاعاتی انسان جستجو کرد. بهر حال آنچه که نیاز به آن همیشه وجود داشته است، پژوهش در حوزه مطالعه رفتار اطلاعاتی انسان است که فارغ از پیچیدگی‌های موجود بایستی در فراز و نشیب روند و گرایش پژوهش‌ها به حرکت خود ادامه دهد.

منابع و مأخذ

- داورپناه و همکاران (۱۳۸۸). **رفتار اطلاعاتی انسان**. تهران: دبیرش.
- ویلسون، تی. دی. (۱۳۸۶). "الگوهای برای پژوهش در رفتار اطلاعاتی". ترجمه مریم اسدی و مریم شکفته. **فصلنامه کتاب**، شماره ۶۹.
- یمین فیروز، موسی؛ داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۴). "نیاز اطلاعاتی، رفتار و الگوی اطلاع‌یابی". **فصلنامه کتاب**، شماره ۶۳.

- Ankem, K. (2005). Approaches to meta-analysis: A guide for LIS researchers. *Library & Information Science Research*, 27, 164–176.
- Atwood, R., & Dervin, B. (1982). Challenges to sociocultural predictors of information seeking: a test of race vs situation movement state. In M. Burgoon (Ed.), *Communication Yearbook* (Vol. 5, pp. 549–569). New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Bates, M. J. (2010). Information behavior. *Information Behavior In Encyclopedia of Library and Information Sciences*, 3rd Ed. Marcia J. Bates and Mary Niles Maack, Eds. New York: CRC Press, vol. 3, pp. 2381–2391. [available at: <http://gseis.ucla.edu/faculty/bates/articles/information-behavior.html>]
- Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (1963). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Chicago: Rand McNally.
- Case, D. O. (2007). *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior* (2nd Edition). Amsterdam: Elsevier.
- Case, D. O. (2006). Information behavior. *Annual Review of Information Science and Technology*, 40 (2006), pp. 293–327.
- Cole, C. A., & Balasubramanian, S. (1993). Age differences in consumers' search for information: Public policy implications. *Journal of Consumer Research*, 20, 157–169.
- Cook, T., & Campbell, D. (1979). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Chicago:
- Dixon, C. M. (2005). Strength of weak ties. In K. E. Fisher, S. Erdelez & E. F. McKechnie (Eds.), *Theories of information behavior* (pp. 344–348). Medford, NJ: Information Today, Inc
- Hauser, J., Urban, G., & Weinberg, B. (1993). How consumers allocate their time when searching for information. *Journal of Marketing Research*, 30, 452–466.
- Davis, P. (2003). Information-seeking behavior of chemists: A transaction log analysis of referral URLs. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* Volume 55, Issue 4, pages 326–332,
- Cothey, V. (2002). A Longitudinal study of World Wide Web users' information searching behavior. *JOURNAL OF THE AMERICAN SOCIETY FOR INFORMATION SCIENCE AND TECHNOLOGY*, 53(2):67–78,
- Dervin, B. (1976b). The everyday information needs of the average citizen: A taxonomy for analysis. In M. Kochen & J. Donahue (Eds.), *Information for the community* (pp. 23–35). Chicago: American Library Association
- Fabritius, H. (1999). Triangulation as a multi-perspective strategy in a qualitative study of information seeking behaviour of journalists. In T.D. Wilson & D. K. Allen (Eds.), *Information behaviour: Proceedings of the second international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts*, 13/15 August 1998, Sheffield, UK (pp. 406–419). London: Taylor Graham.

- Frohmann, B. P. (2004). Deflating information: From science studies to documentation. Toronto: University of Toronto Press.
- Haythornthwaite, C. (1996). Social network analysis: An approach and technique for the study of information exchange. *Library & Information Science Research*, 18(4), 323–342.
- Johnson, C.A. (2004). Choosing people: the role of social capital in information seeking behaviour. *Information Research*, 10(1) Retrieved January 11, 2006, from the Lund University Web site at <http://InformationR.net/ir/10-1/paper201.html>
- Julien, Heidi (1996). A Content Analysis of the Recent Information Needs and Uses Literature. *Library Information Science Research*, V. 18, N1.
- Julien, H., J. Pecoskie & K. Reed (2011). Trends in information behavior research, 1999–2008: A content analysis. *Library & Information Science Research*, V. 33, I. 1, Pp. 19-24.
- Kuhlthau, C. C. (1999). The role of experience in the information search process of an early career information worker: Perceptions of uncertainty, complexity, construction, and sources. *Journal of the American Society for Information Science*, 50, 399–412.
- McKechnie, L., K.E. Pettigrew and S.L. Joyce, (2001) The origins and contextual use of theory in human information behavior research. *New Review of Information Behavior Research*, 2, pp. 47–63.
- Mackenzie, M. L. (2002). Information gathering: The information behaviors of line-managers within a business environment. *Proceedings of the 65th Annual Meeting of the American Society for Information Science and Technology*, Philadelphia, PA, November 18–21, 2002 (pp. 164–170). Medford, NJ: Information Today.
- Mackenzie, M. L. (2003). An exploratory study investigating the information behaviour of line managers within a business environment. *The New Review of Information Behaviour Research: Studies of Information Seeking in Context (Proceedings of ISIC 2002)*, 4, 63–78.
- Poole, M. S., & McPhee, R. D. (1994). Methodology in interpersonal communication research. In M. L. Knapp & G. R. Miller (Eds.) (2nd ed., pp. 42–99). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Savolainen, R., & Kari, J. (2004a). Placing the internet in information source horizons. A study of information seeking by internet users in the context of self-development. *Library & Information Science Research*, 26, 415–433.
- Scott, J. (2000). *Social network analysis: A handbook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
- Solomon, P. (1997a). Conversation in information-seeking contexts: A test of an analytical framework. *Library & Information Science Research*, 19, 217–248.

- Stake, R. E. (1998). Case studies. In N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), *Strategies of qualitative inquiry* (pp. 86–109). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Tuominen, K. (2004). 'Whoever increases his knowledge merely increases his heartache.' Moral tensions in heart surgery patients' and their spouses' talk about information seeking. *Information Research*, 10(1). Retrieved January 11, 2006, from the Lund University Web site: at <http://InformationR.net/ir/10-/paper202.html>
- Vakkari, P. (1997), Information seeking in context: a challenging meta-theory. In: P. Vakkari, R. Savolainen & B. Dervin, (Eds.), *Information seeking in context: proceedings of an International Conference on Research in Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts*, (pp. 451-646). London & Los Angeles, CA: Taylor Graham. 451-646.
- Vakkari, Pertti. (2008). Trends and approaches in information behaviour research. *Information Research*, v. 13 NO. 4
- Yin, R. (1981). The case study crisis: Some answers. *Administrative Science Quarterly*, 26, 58–65.
- Yin, R. (1994). *Case study research: Design and methods* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage Publishing.
- White, M. D. (2000). Questioning behavior on a consumer health electronic list. *Library Quarterly*, 70, 302–334.